
Aandacht voor krimp neemt toe

WIM DERKS

Wie wil er bestuurder zijn van een krimpende gemeente?! De boodschap van bevolkingsdaling is ongewenst. Gemeentebesturen doorlopen een rouwproces bij het afscheid nemen van het groeidenken. Woningcorporaties hebben minder problemen met het oppakken van het onderwerp bevolkingsdaling. Dit overzicht is niet compleet, maar geeft wel een globaal beeld van de snelle ontwikkeling in de aandacht voor bevolkingsdaling sinds 2006.

Tot ruim tien jaar geleden hadden alleen wetenschappers en in het bijzonder demografen aandacht voor het onderwerp bevolkingsdaling. Vanaf 1996 zijn pogingen gedaan om het onderwerp in de provincie Limburg op de politieke agenda te krijgen. Het jaar 2006 is het begin van de landelijke aandacht voor bevolkingskrimp.

1996 Limburg

In 1996 organiseerde de Nederlandse Vereniging voor Demografie een congres met als thema: 'Een teruglopende bevolking: ramp of remedie?' Daarvan is verslag gedaan in een themanummer van het inmiddels niet meer bestaande tijdschrift 'Bevolking en Gezin'. De tijd was toen echter nog niet rijp voor het onderwerp. In Limburg bracht onderzoeksbureau ETIL een bevolkingsprognose uit met de boodschap dat binnen ongeveer tien jaar het aantal inwoners van deze provincie structureel zou gaan dalen. De uitkomsten van de prognose werden genegeerd en het debat kwam nauwelijks op gang.

Eerder dan verwacht begon in 2002 het aantal inwoners van Limburg structureel te dalen. De daling was al in 1997 in Zuid-Limburg ingezet. Dat is een dichtbevolkte regio, waar meer dan de helft van de Limburgse bevolking woont. Binnen Zuid-Limburg begon de daling in Park-

Illustratie: Wim Derks

Foto: Marcel Minnée

OPTREDENDE BEVOLKINGSDALING

Er is sprake van structurele bevolkingsdaling in Limburg sinds 2002 en van tijdelijke bevolkingsdaling in de provincies Groningen (2005-2007), Friesland (2005-2006) en zelfs in Zuid-Holland (2006). Gemiddeld over 2005, 2006 en 2007 is in een kwart van de 40 deelregio's van provincies (zogenaamde COROP-regio's) het aantal inwoners gedaald en in 46 procent van de Nederlandse gemeenten. Voor een deel betreft dat een tijdelijke daling, maar structurele daling neemt toe.

Voor de arbeidsmarkt is de ontwikkeling van de bevolking van 15-64 jaar (potentiële beroepsbevolking) van belang. De structurele daling van de potentiële beroepsbevolking is inmiddels begonnen in Limburg (1995), Friesland (2004), Groningen (2005), Zeeland (2007), Noord-Brabant (2008) en Drenthe (2008). In Nederland als geheel begint de daling in 2011, omdat dan de naoorlogse geboortegolf de leeftijd van 65 jaar gaat passeren.

stad Limburg (een samenwerkingsverband van zeven gemeenten, de voormalige Oostelijke Mijnstreek). Deze regio pakte het onderwerp bevolkingsdaling in 2004 actief op en bracht het woningbouwprogramma terug van 12.000 naar 2.000 woningen.

2006 Landelijke mediahype

Het saldo van geboorte en sterfte, de natuurlijke bevolkingsgroei, is laag in Nederland sinds 1975. Nadat in 2004 het inkomend migratiesaldo overging in een uitgaand saldo kwam het CBS op 10 februari 2006 met een persbericht met de tekst: "Historisch lage bevolkingsgroei. Sinds 1900 is de bevolkingsgroei nooit zo laag geweest als in 2005." In de helft van de gemeenten was het aantal inwoners in dat jaar gedaald. In de media werd daardoor aan de bevolkingsdaling aandacht besteed. Begin maart 2006 veroorzaakte het rapport 'Structurele bevolkingsdaling, Een urgente nieuwe invalshoek voor beleidsmakers' een mediahype, waarmee het onderwerp bevolkingsdaling landelijk op de agenda werd geplaatst. Pas de feitelijke bevolkingsontwikkeling stimuleerde deze aandacht kennelijk (Zie kader).

Dat er (regionaal) wat aan de hand is met de ontwikkeling van de bevolking wordt inmiddels vrij algemeen beseft.

Rouwproces

Over het algemeen hebben de lokale bestuurders de meeste moeite met het onderwerp bevolkingsdaling, zeker bij het horen van het woord 'krimp'. Wanneer lokale bestuurders met bevolkingsdaling in hun gemeente worden geconfronteerd is vaak de eerste reactie het negeren van de optredende daling en het ontkennen van de prognose. De tweede reactie is verzet: wij gaan door met bouwen, waardoor we het tij keren. De derde reactie is acceptatie omdat wordt beseft dat het een onvermijdelijk verschijnsel is. Ten slotte wordt het onderwerp actief opgepakt als kans. Dit proces kan worden aangeduid als het rouwproces van bestuurders

bij het afscheid nemen van het groeidenken. Niet alleen bij lokale bestuurders, maar ook bij provinciale bestuurders kan dit rouwproces worden waargenomen.

Bevolkingsdaling treedt lokaal en regionaal op en de gevolgen van bevolkingsdaling hebben vooral ook lokaal en regionaal hun uitwerking zoals ten aanzien van gemeentefinanciën (minder uit gemeentefonds en minder opbrengst uit gemeentelijk grondbedrijf) en ruimte (minder of geen uitbreidingslocaties meer). Als lokale bestuurders het onderwerp bevolkingsdaling niet goed oppakken kan dat leiden tot ongewenste ontwikkelingen: financiële problemen, leegstand, onnodige aantasting van open ruimte (uitbreidingslocaties die achteraf niet nodig bleken) en ongezonde concurrentie met omliggende gemeenten om inwoners te trekken (inwonerkanibalisme: uit omliggende gemeenten worden inwoners weggezogen, zodat die extra snel krimpen). In zo'n geval is regionale afstemming en samenwerking nodig en als dat niet lukt moet de provincie haar verantwoordelijkheid nemen.

Wie pakt het op?

Het onderwerp bevolkingsdaling wordt in Nederland inmiddels op veel plaatsen opgepakt. Op regionale schaal onder andere in Parkstad Limburg, de Westelijke Mijnstreek en Twente. De provincie Limburg heeft in 2006 het onderwerp opgepakt met de uitdagende titel: 'Demografische voorsprong'. Er wordt een Kennisknooppunt Bevolkingsdaling opgebouwd, dat inmiddels al bestaat uit een netwerk (fysiek en digitaal: www.vanmeernaarbeter.nl). Nationaal is het Ministerie van Binnenlandse Zaken het meest actief op dit terrein.

Voor woningcorporaties is het van levensbelang om adequaat te reageren op de gevolgen van bevolkingsdaling. Aedes, de vereniging van woningcorporaties, is heel actief met dit onderwerp bezig. In Parkstad Limburg wordt al samengewerkt tussen de partners op de woningmarkt (gemeenten, corporaties en projectontwikkelaars) om de gevolgen van de bevolkingsdaling samen op te vangen. Verder besteden kennisinstellingen als het RPB/PBL en het Nicis Instituut uitdrukkelijk aandacht aan de gevolgen van bevolkingsdaling.

LITERATUUR:

- Derks, W., P. Hovens en L. Klinkers (2006), *Structurele bevolkingsdaling, Een urgente nieuwe invalshoek voor beleidsmakers*.
- Dykstra, P.A. en L.J.G. van Wissen (red.) (1996), Een teruglopende bevolking: ramp of remedie? in *Bevolking en Gezin*, Boekaflevering 1996/2.
- www.vanmeernaarbeter.nl.

Drs. W.M. Derks, Kenniscentrum voor Bevolkingsdaling en Beleid; e-mail; w.derks@beoz.unimaas.nl